

УДК 37.018

О. Б. ЛИСАК

м. Київ

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Останніми роками значно зросла увага до академічної мобільності студентів та викладачів. Європейська мобільність майбутніх фахівців економічного профілю є інтегрованою рисою характеру, яка визначає готовність студента-економіста до участі у програмах академічного обміну. Проте, існує дуже мало практичних досліджень щодо створення умов, які сприяють формуванню європейської мобільності. Використовуючи дані проведеного дослідження було визначено педагогічні умови формування європейської мобільності, обґрунтовано їх сутність та шляхи реалізації.

Ключові слова. Європейська мобільність, академічна мобільність, портрет мобільного студента, позитивна мотиваційна настанова, рівень поінформованості, рівень володіння мовами.

Постановка проблеми. Сучасний світ ставить перед молодими фахівцями дуже високі вимоги. Окрім того, що вони мають бути прекрасними спеціалістами у своїй професійній сфері, випускники також повинні володіти різноманітними навичками – комунікативними, нетворкінгу, вирішення проблем; мати творчий підхід до праці та володіти іноземними мовами. Роботодавці ставлять ці високі вимоги і хочуть бачити випускника ВНЗ повноцінним працівником вже з перших днів роботи в компанії. Сьогоднішні випускники повинні об'єднати загальні, міждисциплінарні та інноваційні навички та компетенції з найсучаснішими предметними знаннями з тим, щоб бути в змозі зробити свій внесок у вирішення більш широких потреб суспільства і ринку праці [2]. Студенти, які мають досвід навчання або/та проходження практики за кордоном, отримують можливість змінити свій погляд на вищу освіту та значно підвищують свою конкурентоспроможність на ринку праці [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження професійної та академічної мобільності розглядають у своїх наукових працях деякі українські дослідники (С. Хаджирарева, Н. Нижник, О. Оболенський, В. Сороко, Ф. Хміль, Г. Щокін, В. Малиновський, Ю. Молчанова), а також західні дослідники мобільності (Е. Макгрегор, Л. Петер, М. Бассі, Д. Дресслер, М. Етвуд, Б. Тоунлі).

Формування сприятливих умов для академічної мобільності та погляд на сучасного мо-

більного студента розглядають А. Мокій та І. Лапшиної, а також О. Кислова та Л. Сокурянська, які аналізують академічну мобільність сучасного українського студентства, вивчають чинники академічної еміграції студентської молоді.

Постановка завдання. Дана стаття має на меті:

- розкрити педагогічні умови формування європейської мобільності майбутніх фахівців економічного профілю як перспективного напрямку розвитку професійної освіти;
- описати можливості реалізації педагогічних умов формування європейської мобільності майбутніх фахівців економічного профілю як перспективного напрямку розвитку професійної освіти;
- проілюструвати «портрет» мобільного студента.

Виклад основного матеріалу. Роки проведені студентом в університеті мають стати часом отримання цінних знань та особистого розвитку.

Особливий підхід має зберігатися під час навчання економістів, адже відомий економіст Джон Кейнс описав більше 70 років тому, навички, якими повинен володіти фахівець з економіки: «Він має досягти високих стандартів в декількох різних напрямках і сполучити таланти, які рідко об'єднані разом. Він повинен бути в певній мірі математиком, істориком, державним діячем, філософом. Від повинен розуміти символи та говорити словами. Він має пильно розглядати конкретне з точки зору загального, аналізувати як абстрактне так і конкретне з однаковою глибиною. Він вивчає теперішнє в світлі минулого для цілей

майбутнього. Ніяка сторона людської природи або діяльності не має залишитися поза його увагою» [13].

На нашу думку, розвиток європейської мобільності в Україні, яка являє собою формування у студентів інтегрованої риси характеру, що виявляється в психологічній та академічній готовності студентів до навчання в закордонних закладах навчання; обізнаності з основними програмами мобільності та способами їх фінансування; умінням відшукувати необхідну інформацію про навчання за кордоном; знанні процедури подання заявок на навчання, визнання документів про освіту; знання іноземних мов на високому рівні; вмінні об'єктивно оцінювати свої сильні сторони та вчитися компенсувати слабкі; має усі шанси стати одним з пріоритетних напрямів вищої освіти. Європейська мобільність формує здатність для вільного переміщення студентів з метою академічного і загальнокультурного взаємозбагачення в межах Європейського Союзу, а також навчить багатьом речам, які знадобляться не лише в навчанні, а й під час працевлаштування.

Для того, щоб зрозуміти, які умови необхідні для формування європейської мобільності майбутніх фахівців економічного, треба спочатку визначити, якими якостями та уміннями повинен володіти мобільний студент, таким чином ми знатимемо, на що саме треба звернути увагу та що ми будемо розвивати. Так би мовити, скласти «портрет» мобільного студента. Його було складено на основі досліджень вітчизняних та зарубіжних учених, соціологічних досліджень, бесід та інтерв'ю із студентами [3]; [4]. Також ми прослідкували, як період мобільності вплинув на подальше навчання та життя студентів, які вже брали участь у програмах мобільності. Для цього було проведено опитування серед студентів економічних спеціальностей, в опитуванні взяли участь близько 50 студентів, та його дані допоможуть нам як у описанні портрета мобільного студента, так і можуть бути використані для мотивації та інформування потенційно мобільних студентів.

Узагальнюючи отриману інформацію, можемо сказати, що студенти з досвідом навчання за кордоном найчастіше дізнавалися інфо-

рмацію на сайті університету та отримували таку можливість завдяки укладеній двосторонній угоді між університетами (майже 80% опитаних). Термін навчання тривав від 1 місяця до 2 років. Щодо підготовки до періоду мобільності, 90% опитаних зазначають, що мали достатньо інформації про країну навчання, хоча організаторами програми не завжди проводився належний інструктаж щодо особливостей приймаючої країни. Більшість студентів мала позитивні очікування щ приводу періоду навчання за кордоном, відчували себе комфортно, мали друзів як серед місцевих студентів, так і серед співвітчизників.

Студенти знали іноземну мову на достатньому (40%) та доброму (60%) рівні, близько 30% спостерігали підвищення рівня володіння іноземною мовою.

Розглядаючи питання, що викликало незадоволеність та занепокоєння під участі у програмах академічної мобільності, 45% говорять про недостатність інформації перед переїздом до приймаючої країни (від рідного університету) та допомоги від міжнародного відділу приймаючого університету; 40% про невпевненість щодо того, як буде відбуватися навчання за кордоном; 60% про значну кількість паперової роботи та бюрократії (рис. 1).

Також розглянемо вплив навчання за кордоном на характер та навички. Абсолютно усі студенти відчували позитивний вплив періоду, проведеного за кордоном на їх характер та життєву позицію. Особливо ж значні зміни відбулися у навичках командної роботи, можливостях пристосовуватись до незвичних ситуацій та вирішувати неочікувані проблеми (рис. 2).

На основі отриманих даних було складено наступний портрет мобільного студента (рис. 3).

На основі аналізу отриманої інформації були визначені наступні педагогічні умови формування європейської мобільності фахівців економічного профілю:

Створення позитивної мотиваційної настанови у студентів.

Мотивація – це сила, яка допомагає досягти цілей, інтенсивність, спрямовуюча сила, наполегливість людини. Ця інтенсивність означає, як наполегливо люди можуть діяти,

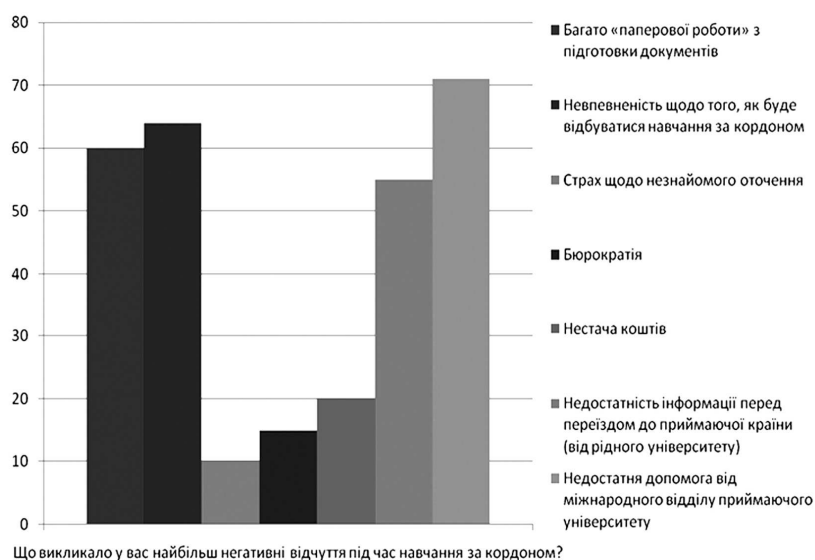

Рис. 1

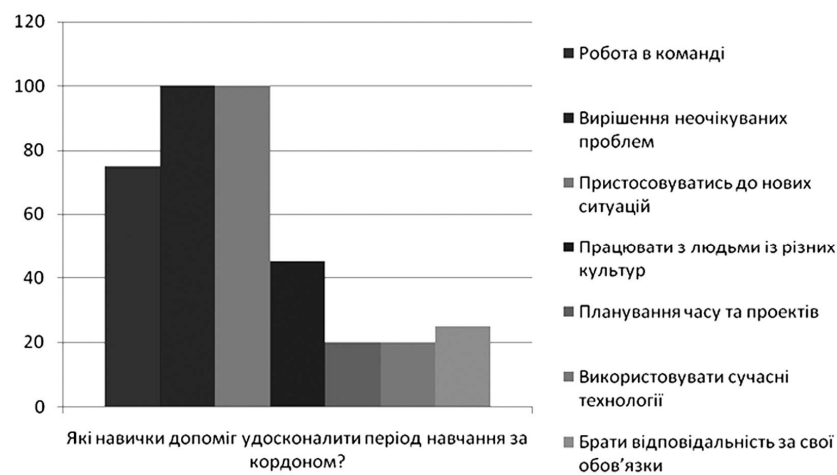

Рис. 2

Рис. 3

щоб досягти своїх цілей. Наполегливість означає, як люди поведуться, щоб досягти мети і як довго ці люди можуть чекати. В даному випадку мотивування є двостороннім – і зовнішнім, і внутрішнім. Зовнішнє мотивування полягатиме у підвищенні рівня престижності навчання за кордоном в очах студентів, роз'ясненні позитивного впливу європейської мобільності на подальше навчання, кар'єру та подальше життя студента. Внутрішнє мотивування означає, що студенту цікаво навчатися, він хоче спробувати навчання в іншому університеті та використовувати іноземну мову для навчання. Для цього можна розказати про додаткові можливості закордонних університетів, різноманітні підходи до навчання. Одним із способів є прослуховування разом зі студентами лекцій іноземними мовами, відвідування сайтів ВНЗ, спілкування зі студентами, які вже мають досвід європейської мобільності, про їх враження від цього процесу.

Соціологічне дослідження «Молодь прагне», проведене «Українсько-польським центром академічних обмінів», показало, що 71% українських студентів бажає навчатися у ВНЗ ЄС, які впроваджують освітні програми для наших студентів. Найбільш популярними країнами для навчання за кордоном є Британія, Польща, Німеччина, Франція, Чехія, Італія. 91% студентів зацікавлені в отриманні і українського, і європейського диплому. Пройти повний курс навчання за кордоном виявили 29% [5].

За даними соціологічного дослідження «Молодь України», планують отримати за кордоном степінь магістра, степінь PhD, MBA планують лише 5.4% студентів [6].

Отже, можна зробити висновок, що хоча багато студентів на словах надають перевагу навчанню за кордоном, реально скористуватися такими можливостями планує лише невелика частка. Основними причинами цього є незнання термінології, нерозуміння процесу академічної мобільності, відсутність інформації про можливості участі у стажуваннях, отримання грантів, стипендій та іншого (частково це і вирішення фінансових проблем); невміння оцінити пропоновані програми по академічній мобільності і невміння оці-

нити результати від участі в академічній мобільності.

Це доводить зв'язок мотивації з іншими соціально-педагогічними умовами європейської мобільності фахівців економічного профілю.

Ми пропонуємо обговорювати переваги участі у програмах мобільності, проводити зустрічі та бесідами із студентами які вже навчались за кордоном, спиратись на дані соціологічних досліджень, що зосереджуються на позитивних ефектах академічної мобільності.

Забезпечення достатнього рівня поінформованості.

Включає в себе поінформування в декількох аспектах:

- Інформування щодо можливостей та процедури європейської мобільності охоплює роз'яснення того де і як шукати інформацію про навчання за кордоном (виставки, спеціалізовані центри, сайти, поштова розсилка і т. д.); що включає в себе процес подання документів на навчання в університет, отримання стипендії чи гранту, участі в програмі академічного обміну; знання особливостей приймаючої країни та її системи освіти; основних перешкод на шляху академічної мобільності;
- Інформування про систему академічного визнання – перед та після участю в програмі європейської мобільності студент має бути обізнаний з процедурою зарахування як окремих предметів так і документів про освіту. Ці знання допоможуть підготувати підґрунтя для участі та уникнути багатьох проблем в майбутньому.
- Інформування про програми та навчальні плани як один із засобів полегшення адаптації студентів до іноземного середовища – перед навчанням студент має бути обізнаний з програмою свого навчання за кордоном, знати які нові предмети він вивчатиме, тривалість навчання та кількість кредитів на кожен предмет. Ця інформація допоможе студенту правильно розрахувати свої сили та бути морально готовим до навчання в приймаючому університеті.

Для того, щоб зробити процес поінформування більш цікавим та заохочуючим для студентів-економістів, ми пропонуємо використовувати якомога ширший спектр засобів впливу, як то лекції, міні-лекції, веб-квести, Інтернет, відвідування виставок закордонної освіти та поштову розсилку.

Підтримка достатнього рівня володіння іноземними мовами.

Про недостатнє знання іноземних мов українськими студентами свідчать результа-

ти проведеного соціологічного опитування фондом «Демократичні ініціативи». За даними опитування, всього лише 2% студентів брали участь в програмах студентського обміну по Україні. А повчитися за кордоном, в рамках аналогічних програм, мали можливість тільки 5% опитаних 42% відповіли, що їм заважає також незнання іноземних мов [1].

Опитування, проведене порталом *rabota.ua*, показало, що 44% випускників, які шукали роботу, отримували відмову на співбесіді через те, що не володіють необхідною мовою або володіють нею в недостатній мірі [8].

Володіти принаймні однією іноземною мовою необхідно для того, щоб вміти підготувати пакет необхідних документів, який може включати і мотиваційний і резюме; щоб взагалі мати можливість брати участь у конкурсі на участь у програмі обміну (адже студенти обираються за академічними успіхами та знанням мов); щоб мати можливість повноцінно вчитися та спілкувати за кордоном.

Тут ми визначаємо два перспективні шляхи розвитку: вивчення академічної англійської та оволодіння навичками навчання. Англійська мова для академічних цілей (*English for academic purposes* або *EAP*) включає підготовку студентів, зазвичай у сфері вищої освіти, належним чином використовувати мову під час навчання. Так само як традиційне вивчення англійської мови, *EAP* включає в себе вивчення словника та граматики і чотирьох навичок (читання, письмо, говоріння – включаючи вимову та аудіювання), але зазвичай усі ці елементи пов'язуються зі специфічними навчальними потребами студентів: наприклад, заняття з розвитку навичок письма буде присвячено швидше написанню есе ніж ділових листів. До того ж практика показує, що *EAP* прямо чи непрямо пов'язане з формуванням навичок навчання, висвітленням відмінностей в освітній культурі, такі як різні ставлення до плагіату [11].

Перелік навчальних навичок може різнитися, але зазвичай включає у себе:

- Прослуховування академічних лекцій;
- Написання конспектів та нотаток;
- Читання академічних текстів швидко та ефективно;
- Чітке вираження ідей у написанні;
- Проведення усних презентацій.

Наразі існує значна кількість методичних видань в академічній англійській: *Cambridge academic English, Skills and language for study, Study skills in English, Headway academic skills, Oxford EAP*. Також у матеріалах для підготовки до екзамєну IELTS багато уваги приділяється формуванню навичок академічного письма та читання. А ось прослуховування лекцій в англійських університетах краще зазвичай з автентичних джерел. Також у нагоді може стати серія інтерактивних курсів на CD під назвою *EASE (Essential Academic Skills in English)*, що навчає прослуховуванню лекцій та навичкам роботи на семінарах [10].

На нашу думку, для досягнення максимальної ефективності та високого рівня підготовки студентів для подальшого навчання за кордоном, формування мовних та мовленнєвих навичок має сполучатися з формуванням так званих «*study skills*» (підходи до навчання), які прямо не пов'язані з вивченням іноземної мови, але значно допомагають полегшити процес адаптації до іноземного середовища. Ці навички включають в себе навички самоорганізації, техніки підготовки до іспитів, техніки повторення матеріалів, тайм-менеджмент, боротьба зі стресом, можливості дистанційного навчання, робота в групах.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Створення педагогічних умов формування європейської мобільності майбутніх фахівців економічного профілю може стати перспективним напрямом розвитку вищої освіти в Україні. Дослідження показало, що значна кількість студентів прагнуть провести деякий період часу навчаючись за кордоном, але часто не можуть це зробити через нестачу знань та ресурсів. Європейська мобільність і є тою інтегрованою рисою характеру, розвиваючи яку, ми допоможемо майбутнім фахівцям економічного профілю брати участь у програмах академічного обміну. Не можна не згадати той факт, що участь у програмах академічного обміну має позитивний вплив на особистість студента, його навчання та подальше працевлаштування.

Список використаних джерел

1. Болнський процес в Україні (Результати соціологічного опитування фонду «Демократичні ініціативи») [Електронний ресурс]. — 2012. — Режим доступу : <http://dif.org.ua/ua/polls/2012-year/1755.htm>.

2. Бухарестське комюніке. «Використання нашого потенціалу з найбільшою користю: консолідація Європейського простору вищої освіти» [Електронний ресурс] / Бухарест. — Режим доступу. — [http://www.edupolicy.org.ua/files/Bucharest_Communique\(2012\).pdf](http://www.edupolicy.org.ua/files/Bucharest_Communique(2012).pdf).
3. Кислова О. Н. Исследование академической мобильности украинских студентов методом построения дерева классификации / Кислова О. Н., Сокурская Л. Г. — Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. — № 948. — 2011. — С. 221—228.
4. Мокій А. І. Академічна мобільність: виклики і загрози для людського капіталу України / Мокій А. І., Лапшина І. А. — Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. — 2009. — С. 14—17.
5. Молодь прагне. Соціологічне дослідження (Українсько-польський центр академічних обмінів) [Електронний ресурс]. — 2012. — Режим доступу : <http://euro-osvita.com.ua/news.aspx/details/43>.
6. Молодь України (Результати соціологічного опитування інституту Горшеніна) [Електронний ресурс]. — 2012. — Режим доступу: http://osvita.ua/vnz/student_life/29037/.
7. Опитування порталу HeadHunter: Кожен десятий офісний працівник навчався за кордоном [Електронний ресурс]. — 2014. — Режим доступу: http://hh.ua/article/14863?utm_content=soisk_17_04_2014&utm_medium=email&utm_source=email&utm_campaign=misc.
8. Опитування: 44% українців провалювалися на співбесіді через слабе володіння мовами [Електронний ресурс]. — 2011. — Режим доступу: <http://news.bigmir.net/business/467114>.
9. Bologna process — European higher education area. Employability. [Електронний ресурс] / Режим доступу. — <http://www.ehea.info/article-details.aspx?ArticleId=16>.
10. English for academic purposes (стаття з енциклопедії) [Електронний ресурс] / Wikipedia // Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/English_for_academic_purposes.
11. English for Academic Purposes (EAP) [Електронний ресурс] / UCL CENTRE FOR LANGUAGES & INTERNATIONAL EDUCATION // Режим доступу : <http://www.ucl.ac.uk/clie/english-for-academic-purposes>.
12. Exchanging cultures, Erasmus student network [Електронний ресурс] / Bauwens, et. al. — 2008. — Режим доступу: http://www.esn.org/sites/default/files/ESNSurvey_2008_report_0.pdf (downloaded: 07/03/2011).
13. John Maynard Keynes. Essays in Biography, The Collected Writings of John Maynard Keynes/ John Maynard Keynes John Maynard Keynes. — Royal Economic Society, Macmillan Press Ltd. — 1972. — Vol. X. — P. 70.
14. Recognition is one of the two main mobility obstacles [Електронний ресурс] / European students' union. — 2011. — Режим доступу: <http://www.esu-online.org/news/article/6001/357/>.
15. Many obstacles still in the way of education mobility [Електронний ресурс] / European students' union. — 2012. — Режим доступу: <http://esu-online.org/news/article/6001/469/>.

О. В. ЛЫСАК

Київ

PEDAGOGIC CONDITIONS OF FORMING EUROPEAN MOBILITY OF FUTURE SPECIALISTS IN ECONOMICS AS A PROMISING DIRECTION OF DEVELOPING PROFESSIONAL EDUCATION

In recent years attention to academic mobility of students and teachers has increased significantly. European mobility of future specialists in economics is an integrated trait of character that determines economics students' readiness to participate in academic exchange programs. However, there is very little empirical research on creating conditions that facilitate the formation of European mobility. Using data from the study there were defined pedagogical conditions of European mobility, was grounded their nature and ways of implementation.

Keywords. European mobility, academic mobility, the mobile student's portrait, positive motivational attitude, awareness, language proficiency.

О. В. ЛЫСАК

г. Киев

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ЭВРОПЕЙСКОЙ МОБИЛЬНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ КАК ПЕРСПЕКТИВНОЕ НАПРАВЛЕНИЕ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В последние годы значительно возросло внимание к академической мобильности студентов и преподавателей. Европейская мобильность будущих специалистов экономического профиля является интегрированной чертой характера, которая определяет готовность студента-экономиста к участию в программах академического обмена. Однако, существует очень мало практических исследований по созданию условий, способствующих формированию европейской мобильности. Используя данные проведенного исследования были определены педагогические условия формирования европейской мобильности, обосновано их сущность и пути реализации.

Ключевые слова. Европейская мобильность, академическая мобильность, портрет мобильного студента, положительная мотивационная установка, уровень осведомленности, уровень владения языками.

Стаття надійшла до редколегії 18.03.14